

www.vulkani.rs
office@vulkani.rs

Назив оригинала:
Charles Dickens
DAVID COPPERFIELD

Овај роман део је светског јавног књижевног добра.
Copyright © 2023 за ово издање Вулкан издаваштво

ISBN 978-86-10-04620-5

Ova knjiga štampana je na prirodnom recikliranom papiru od drveća koje raste u održivim šumama. Proces proizvodnje u potpunosti je u skladu sa svim važećim propisima Ministarstva životne sredine i prostornog planiranja Republike Srbije.

ЧАРЛС ДИКЕНС

ДЕЈВИД
КОПЕРФИЛД

Превели Михаило Ђорђевић и Југослав Ђорђевић

VULKAN
IZDAVAŠTVO

Београд, 2023.

КЊИГА ПРВА

ГЛАВА I

Долазим на свей

Хоћу ли баш ја испасти главни јунак овога животописа, или ће та улога припасти неком другом – треба да покажу ове странице. У жељи да ово причање о свом животу почнем почетком свог живота, бележим пре свега да сам се, како сам обавештен и како верујем, родио у петак у поноћ. Запажено је да је сат почео искуцавати управо у тренутку када сам закмечао.

С обзиром на дан и час мога рођења, дадиља и неке мудре жене из суседства, које су се биле почеле живо занимати за мене још неколико месеци пре него што је постојала икаква могућност да се лично упознамо, објавиле су, прво, да ми је суђено да будем несрећан у животу; и, друго, да ћу бити од оних изабраника који виђају духове и утваре; јер су веровале да оба та дана неизоставно припадају свој несрећној деци оба пола, која се роде у позне сате у петак у ноћ.

О првој ствари на овом месту не треба да говорим, јер ће моја историја најбоље показати да ли је исход потврдио или оповргао ово предсказање. А што се тиче онога другога, рећи ћу само толико да тај део наследства, сем ако га нешто нисам страћио док сам још био беба, ни дан-дањи нисам добио у posed. Али ми није нимало криво што до те баштине нисам дошао, те је се драге воље одричем у корист онога који је можда у овом тренутку ужива.

Рођен сам у кошуљици, коју су у новинама огласом понудили на продају уз ниску цену од петнаест гвинеја. Можда морепловци у то време нису били при парама, или им је понестало вере, па су више волели појас за спасавање – не знам; тек знам да је приспела свега једна једина понуда, и то од стране неког адвоката који је трговао меницама, и који је понудио две фунте у готову, а остатак у шерију, али је одбио да било каквом већом ценом плати то јемство да се никад неће утопити. Због тога је оглас повучен са чистим губитком – јер је, што се тиче шерија, тада већ био изложен продаји и шери моје сироте драге мајке. И тако, десет година касније, кошуљицу метнуше на лутрију у нашем завичају, при чему је педесет људи

дало по пола круне^{*}, с тим да онај ко добије дода још пет шилинга. И ја сам био присутан, и сећам се да сам се непријатно осећао и био сав збуњен тиме што се на такав начин отуђује један део мене. Кошуљицу је, сећам се, добила нека стара госпођа са ручном котарицом. Она врло нерадо извади из те котарице уговорених пет шилинга, све у комадима од по пола пенија, али два и по пенија мање но што је требало – што јој се, и поред силног утрошка времена и големе рачунице, није никако могло доказати. У том крају ће се још дуго као нешто врло значајно помињати чињеница да се она није удавила, већ победоносно умрла у кревету у својој деведесет и другој години. Дознао сам да се до последњег тренутка хвалила како никад у животу није била на води, сем на мосту; и да је, кад год би пила чај, чему је била веома наклоњена, све до краја живота сваки пут изражавала презирање према безбожним морнарима и другима који дрско „врлудају“ по свету. Узалуд је било говорити јој да извесне животне намирнице, можда баш и чај, долазе благодарећи баш тој зазорној навици. Увек је одговарала, сваки пут са све јачим наглашавањем и нагонском свешћу о снази своје примедбе: „Само без врдања, без врдања.“

Да не бих и ја куд врднуо, вратићу се свом рођењу.

Родио сам се у Бландерстону, у Сафоку, или „тамо негде“, како се то већ у Шкотској каже. Био сам посмрче. Очи мога оца престале су да гледају светлост овог света шест месеци пре него што су се моје отвориле. Чак и данас има за мене нечег чудног у помисли да ме он није никад видео, и још чуднијег у магловитом присећању свега оног у мом раном детињству што се у мени будило у вези с његовим белим надгробним спомеником у црквеној порти, и оног неодређеног сажалења које сам осећао према њему који лежи тамо напољу, сам у тамној ноћи, док је у нашем малом салону топло и светло од ватре и свеће, и док су врата наше куће – скоро свирепе, како ми се то чинило понекад – зашиплена и закључана пред њим.

Главни је великаш у нашој породици била тетка мог оца, дакле моја стара тетка, о којој ће доцније бити доста говора. Госпођица Тротвуд, или госпођица Бетси, како ју је моја сирота мајка увек звала кад би довољно савладала страх и од самог спомињања те грозне личности, што се ретко дешавало, удала се за човека млађег од себе, који је био врло леп, сем у смислу народне изреке „леп је ко лепо ради“ – јер се на њега озбиљно сумњало да је тукао госпођицу Бетси, и да је чак једанпут, за време неког препирања о новчаним питањима, учинио журне али одлучне припреме да је баци кроз прозор на степеништу другог спрата. Ти докази о

* Круна – пет шилинга. (Прим. прев.)

неподударности нарави навели су госпођицу Бетси да га исплати, и да тако добије развод брака по обостраном пристанку. Он је са својим капиталом отишао у Индију, и тамо су га, према једној неосвештаној легенди у нашој породици, једанпут видели како јаше на слону у друштву са неким бабуном, али ја мислим да је то био пре неки бабу* или каква бегум**. Било како било, тек, из Индије су кући стигле вести о његовој смрти после неких десет година. Нико није могао сазнати како су те вести деловале на моју тетку, јер је одмах после развода поново узела своје девојачко име и купила кућицу негде далеко у једном сеоцету крај мора, па се у њој настанила као самица, са једном служавком, и живела, колико се зна, усамљено, у строгој повучености.

Мислим да је мој отац некада био њен љубимац, али ју је његова жењидба смртно увредила, јер је моја мајка по њеним речима била „воштана лутка“. Она моју мајку до тада није била ни видела, али је знала да јој нема ни пуних двадесет. Мој отац и госпођица Бетси се никад више не састадоше. Кад се оженио, био је двапут старији од моје мајке, и врло слаба састава. Умро је после годину дана, и као што сам рекао, шест месеци пре но што сам ја дошао на свет.

Тако су стајале ствари после подне онога – нека ми се не замери ако га тако назовем – знаменитог и важног петка. Према томе, не могу тврдити да сам онда знао како ствари стоје; нити да ми је остало икакво сећање, засновано на сведочењу мојих властитих чула, о овоме што долази.

Моја мајка је седела крај ватре, не баш најбољег здравља, и веома нерасположена, и кроз сузе гледала у ватру, пуна очајања због себе и због оног малог странца без оца, кога је у једној фиоци горе већ чекало неколико десетина пророчанских чиода да му појеле добродошлицу на свет, који баш није био јако узбуђен његовим доласком; моја мајка, рекох, седела је тако покрај ватре, тог светлог ветровитог мартовског поподнева, врло бојажљива и тужна, и пуна сумње да ће се извући жива из искушења које је стајало пред њом – кад, бришући очи и дижући их ка прозору према себи, угледа неку непознату жену како долази вртом.

Кад поново баци поглед, моја мајка јасно предосети да је то госпођица Бетси. Сунце је залазило и преко баштенске оgrade бацало јаку светлост на непознату даму, која је ишла вратима тако страшно укочена стаса и лица да је могла бити само она и нико други.

* Хиндуски господин (као титула). (Прим. прев.)

** У Индији, краљица или дама високог положаја. (Прим. прев.)

Кад стиже до куће, она даде још један доказ о томе ко је. Мој отац је често наговештавао да се она ретко понаша као обичан крштени створ; а сад је, уместо да зазвони, пришла прозору и погледала кроз њега, притискајући нос уз стакло толико да је моја сирота драга мајка доцније увек причала како се за трен ока потпуно спљоштио и сав побелео.

То је тако потресло моју мајку да сам још и данас убеђен да госпођици Бетси имам да захвалим што сам се родио у петак.

Мајка је у узбуђењу била устала са столице, па се повукла у угао иза ње. А госпођица Бетси је, као Сараценова глава на холандском часовнику, кренула полако испитивачким погледом преко собе, почевши с њеног другог краја, да га најзад заустави на мојој мајци. Затим се намргоди, па јој, као особа навикнута да је слушају, даде знак да отвори. Моја мати пође вратима.

– Госпођа Дејвида Коперфилда, мислим? – рече госпођица Бетси, при чему се наглашавање онога „мислим“ свакако односило на црнину моје мајке и на њено стање.

– Да, то сам ја – једва промуца моја мати.

– Госпођица Тротвуд – рече гошћа. – Чули сте већ о њој, надам се?

Моја мајка одговори да је имала задовољство, при чему је с nelaгодношћу осећала да баш тиме одаје да јој то није било баш нарочито велико задовољство.

– А сада је и видите – рече госпођица Бетси. Моја мајка пригну главу, па је замоли да уђе.

Ушли су у онај салон из којег је моја мајка дошла, јер у гостинској соби с друге стране ходника није било ватре, нити је уопште билоложено од сахране мог оца. А кад обадве седоше и кад госпођица Бетси не рече ништа, моја мајка, покушавши узалуд да се савлада, бризну у плач.

– Де, де, де – рече журно госпођица Бетси. – Немој плакати. Но! Но!

Али моја мајка и поред тога није могла да се заустави, него је плакала све док се није сита исплакала.

– Скини капу, дете – рече госпођица Бетси – да те видим.

Моја мати је била у толиком страху од ње да се не би усудила да јој одбије тај тако чудан захтев, чак и да јој је тако што пало на памет. Зато уради што јој је речено, при чему су јој руке толико дрхтале да јој се коса (која је била бујна и лепа) расу свуда око лица.

– О, боже! – узвикну госпођица Бетси. – Па ти си права беба.

Моја мајка је, нема збора, била младалачког изгледа, чак и за своје године; она саже главу, као да је, сиротица, нешто крива, па рече, јецајући, да се заиста боји да је сувише детињаста удовица, и да ће, ако остане жива,

бити и детињаста мајка. За време кратке почивке, која настаде после тога, њој се учини да је осетила како јој госпођица Бетси дотиче косу, и то не грубом руком; али када погледа у њу у плашљивој нади, виде даму где седи задигнутих скутова хаљине, и руку склопљених на једном колону, а ногу пребачених преко ограда на камину, и како се мршти на ватру.

– За име божје – рече госпођица Бетси изненада – зашто „Враниште“.

– Мислите на кућу, госпођо? – упита моја мајка.

– Откуд баш „Враниште“ – упита госпођица Бетси. – Кухалиште би боље одговарало, да сте имали било каквих практичних мисли о животу, ма ко од вас двоје.

– Име је изабрао господин Коперфилд – одговори моја мајка. – Кад је купио кућу, годило му је да мисли како се око ње скупљају вране.

Управо тада вечерњи ветар стаде тако њихати старе високе брестове у дну врта да ни моја мајка ни госпођица Бетси нису могле а да не погледају у том правцу. Брестови су се приклањали једни другима као дивови који шапућу тајне, да се после неколико секунди таквог затишја наједном силно узбуди и стану дивље витлати око себе рукама, као да је оно што су малочас рекли једни другима у поверењу било тако ружно да нису могли остати мирни, при чему су се стара, поломљена непогодама, рашчерупана врања гнезда, смештена у њиховим вишим гранама, њихала као олупине бродова на узбурканом мору.

– А где су птице? – запита госпођица Бетси.

– Птице...? – моја мајка је мислила о нечем другом.

– Вране – шта је било с њима? – запита госпођица Бетси.

– Није их ни било откако ми живимо овде – рече моја мајка. – Ми смо мислили, господин Коперфилд је мислио, да је то велико враниште; али су гнезда била веома стара, те су их птице одавно напустиле.

– Прави правцати Дејвид Коперфилд! – узвикну госпођица Бетси. – Од главе до пете Дејвид Коперфилд! Назива кућу „Враниште“, мада врана ни где у близини нема, и верује да има птица зато што им види гнезда!

– Господин Коперфилд је мртав – одговори моја мајка – и ако се усудите да преда мном неуљудно говорите о њему...

Јадна моја мајчица је сигурно за тренутак имала намеру да полети и насрне на моју тетку, која би је лако могла удесити једном руком, чак и да је моја мајка била у стању далеко повољнијем за такву борбу него што је била те вечери. Али се све свршило тиме што се дигла са столице, а онда опет кротко села, и онесвестила се.

Кад је дошла к себи, или кад ју је госпођица Бетси повратила, било како било, она виде гошћу где стоји код прозора. У то време сумрак је прелазео

у таму, и премда су само нејасно виделе једна другу, не би ни то могле да није било ватре.

– Но – рече госпођица Бетси, враћајући се столици, као да је само отишла била да баци немаран поглед на околину – а кад очекујеш...

– Сва дрхтим од страха – промуца моја мајка. – Не знам шта ми је. Умрећу, знам сигурно.

– Не, не, не – рече госпођица Бетси. – Узми мало чаја.

– О, боже мој, зар мислите да ће ми то што помоћи? – узвикну моја мајка беспомоћно.

– Наравно – рече госпођица Бетси. – Све је то само уображење. А како зовеш девојку?

– Још не знам хоће ли бити девојка, госпођо – рече наивно моја мајка.

– О, бог те чувао, бебо!* – узвикну госпођица Бетси, несвесно наводећи ону другу жељу јастучета горе у фиоци, али примењујући је на моју мајку уместо на мене. – Не мислим то; мислим на девојку, на служавку.

– Пеготи – рече моја мајка.

– Пеготи! – понови Бетси са извесним негодовањем. – Нећеш ваљда да кажеш, дете, да има људског створа који је ступио у хришћанску цркву и добио име Пеготи?

– То јој је презиме – рече моја мајка изнемогло. – Тако ју је звао господин Коперфилд, јер јој је име исто као и моје.

– Хеј, Пеготи! – викну госпођица Бетси, отварајући врата од салона. – Чаја! Госпођи је мало зло! Немојте да се вучете!

Пошто издаде ову наредбу са такве висине као да је призната власт у кући још од времена њеног постанка, и док је чекала да се суочи са запрепашћеном Пеготи, која је са свећом наилазила ходником на позив туђега гласа, госпођица Бетси поново затвори врата, па седе као и раније, са ногома на огради камина, задигнутога скута од хаљине и руку склопљених на колону.

– Малочас си рекла да можда неће бити девојчица – рече госпођица Бетси. – Ја не сумњам у то. Предосећам да мора бити девојчица. А сад, дете моје, од тренутка кад се та девојчица роди...

– Можда дечко – усуди се да убаци моја мајка.

– Кажем ти да предосећам да ће бити девојчица – одговори госпођица Бетси. – Немој ми противречити. Од тренутка кад се девојчица роди, дете моје, желим да јој постанем пријатељ. Желим да јој будем кума, и молим

* У Енглеској је постојао обичај да се чиоде намењене пеленама будућег новорођенчета забадају у јастуче тако да заједно чине слова двеју жеља: „Добро дошли, бебо“, и: „Бог те чувао, бебо!“ (Прим. прев.)

те да је назовеш Бетси Тротвуд Коперфилд. У животу те Бетси Тротвуд не сме бити грешака. С њеним осећањем се не сме нико играти, сирото мало. Мора се добро васпитати и добро чувати, да никада лудо не поклања поверење ономе који га не заслужује. То ће већ бити моја брига.

После сваке од ових реченица госпођица Бетси је трзала главом као да изнутра наваљују стари јади, а она снажно обуздава свако јасније испољавање. Тако се бар мојој мајци учинило док ју је гледала при слабој светлости ватре, толико заплашена појавом и држањем госпођице Бетси, толико узнемирена, толико потиштена и збуњена да није била у стању да јасно запажа и да шта било одговори.

– А је ли Дејвид био добар према теби, дете? – упита госпођица Бетси, пошто је неко време ћутала и постепено престала да прави оне покрете главом. – Је ли вам било лепо?

– Били смо врло срећни – рече моја мајка. – Господин Коперфилд је био исувише добар према мени.

– Шта, размазио те, сигурно? – одговори госпођица Бетси.

– Сад ми се, док сам овако сама, овако препуштена самој себи у овом суровом свету, заиста чини да ме је размазио – зајца моја мати.

– Но, немој плакати – рече госпођица Бетси. – Ви нисте били једно за друго, дете моје – ако уопште два створа могу бити један за другог – па сам зато и питала. Ти си била сироче, зар не?

– Јесам.

– Гувернанта?

– Била сам дадиља-гувернанта у породици у коју је господин Коперфилд залазио. Господин Коперфилд је био веома љубазан према мени, врло често ме запажао и поклањао ми велику пажњу, па ме најзад и запросио. Ја сам пристала. И тако смо се венчали – рече моја мајка једноставно.

– Е! Сирота бебо! – рече замишљено госпођица Бетси, намрштена лица, још увек нагнута над ватру. – А да ли ти уопште шта знаш?

– Молим, госпођо? – промуца мајка.

– На пример, о вођењу куће – рече госпођица Бетси.

– Бојим се да не знам много – одговори мајка. – Бар не толико колико бих желела. Али ме је господин Коперфилд учио...

– Баш ми је и он знао много о томе! – рече госпођица Бетси, као за свој рачун.

– Верујем да бих се поправила, јер сам била жељна да научим, а он врло стрпљив у поучавању, само да није велика несрећа, његова смрт... – моја мајка овде поново удари у плач, неспособна да настави.

– Но! Но! – рече госпођица Бетси.

– Ја сам редовно водила књигу трошкова и сређивала је свако вече са господином Коперфилдом – расплака се моја мајка, поново савладана болом.

– Но! Но! – рече госпођица Бетси. – Не плачи више.

– Никад, знајте, нисмо око тога имали ни речи неслагања, сем кад је господин Коперфилд замерао мојим тројкама и петицама да сувише личе једна на другу, или моме стављању заковрчених репова на седмице и деветке – настави моја мајка, и поново малакса и бризну у плач.

– Разболећеш се – рече госпођица Бетси – а знаш да то неће бити добро ни за тебе, ни за моју кумицу. Де! Немој! То нипошто!

Овај разлог је допринео смиривању мајке, мада је можда још већег удела имало појачавање њене нелагодности. За неко време је владало ћутање, које би с времена на време пореметила госпођица Бетси својим „Ех“ – седећи са ногама на огради од камина.

– Знам да је Дејвид својим новцем обезбедио себи годишњу ренту – рече она после неког времена. – Шта је учинио за тебе?

– Господин Коперфилд је – рече моја мајка, доста тешко одговарајући – био тако пажљив и добар да на мене пренесе један део те ренте.

– Колико? – упита госпођица Бетси.

– Сто и педесет фунти годишње – одговори мајка.

– Хм, није рђаво – рече тетка.

Реч јој је одговарала тој прилици. Мојој мајци је било толико рђаво да је Пеготи, ушавши са чајем и свећама, одмах видела колико је слаба – што је госпођица Бетси могла још пре видети да је било довољно светлости – па је брзо одведе горе у њену собу, и сместа посла Хама Пеготија, свог нећака, који је од пре неколико дана, без знања моје мајке, био сакривен у кући као нарочити гласник за случај хитне потребе, да позове бабицу и доктора.

Те две савезничке силе биле су веома изненађене кад у размаку од неколико минута стигоше једна за другом, и видеше непознату даму достојанственог изгледа како седи крај ватре, са капом везаном око леве руке, и како запушава уши јувелирским памуком. Пеготи није знала ништа о њој, а моја мајка није ништа била објаснила, па је гошћа била права тајна у салону; при чему чињеница што је у џепу имала читаво стовариште јувелирског памука, и што га је трпала у уши, није одузимала ништа од страхопоштовања које је уливало њено присуство.

Доктор је, пошто је отишао горе, и опет сишао, увидео ваљда да је сва прилика да ће имати да преседи неколико сати лицем у лице са том непознатом дамом, па се због тога нарочито трудио да буде уљудан и друштвен. Био је то најмекши човек свога пола, најблажи од свих човечуљака.

Порebarке је улазио и излазио из собе, да би заузимао што мање места. Ступао је тихо као Дух у „Хамлету“, ако не још и тише. Главу је нагињао на једну страну, нешто из скромног потцењивања самог себе, а нешто из жеље да се сваком умили. Није доста рећи да он не би ни псу добацио ружну реч. Не би он био у стању да добаци ружну реч чак ни бесном псу. Могао му је упутити неку реч, и то благо, или пола речи, или само делић једне речи – јер је говорио исто тако споро као што је ишао – али да буде груб, да буде прек – ни за шта на свету.

Господин Чилип погледа благо у моју тетку, главе накривљене на једну страну, па јој се лако поклони и рече, циљајући на јувелирски памук, док је нежно додиривао своје лево ухо:

– Вероватно неки локални надражај, госпођо?

– Шта? – одговори моја тетка, извлачећи памук из једног уха као запушач.

Господина Чилипа тако поплаши њена наглост, како је доцније причао мојој мајци, да је била срећа што није изгубио присуство духа. Он љупко понови:

– Кажем локални надражај, госпођо?

– Којешта! – одговори моја тетка, па опет брзо запуши ухо једним покретом.

Господину Чилипу није после тога преостало ништа друго него да седи и да бојажљиво гледа у њу, а она је седела и гледала у ватру, све док њега не позваше горе. Затим се врати после отприлике четврт сата.

– Но! – упита моја тетка вадећи памук из уха ближег њему.

– Па, госпођо – одговори господин Чилип – напредујемо... полако... госпођо.

– Пих! – викну моја тетка, стресавши се сва уз презриви усклик. И поново запуши ухо, као малочас.

Како је господин Чилип доцније причао мојој мајци, био је заиста, заиста готово увређен; био је, бар говорећи са стручног становишта, скоро увређен. Па ипак је готово читава два сата седео и гледао у њу како седи и гледа у ватру, док га опет не позваше горе. После неког времена опет се врати.

– Но! – упита моја тетка, поново вадећи памук с оне стране.

– Па, госпођо – одговори господин Чилип – напредујемо... полако... госпођо.

– Уууух! – учини моја тетка, и то с таквим бесним изразом да он то никако није могао поднети. Просто као прорачунато да му поквари свако расположење – рекао је касније. Зато је више волео да оде и седи на степеницама, у мраку, и на јакој промаји, док га поново не позову.

Хам Пеготи, који је ишао у народну основну школу, и који је у катихизису био прави змај, те се због тога може сматрати као веродостојан сведок, причао је сутрадан како га је, када је један сат касније случајно завирио кроз врата од салона, госпођица Бетси одмах открила, док се узнемирено шетала горе-доле, и како се устремила на њега пре него што је могао побећи. Испричао је и како су се одозго понекад чули кораци и гласови које памук није могао да одстрани – што је он закључио по околности да га је дама, када су шумови били најгласнији, зграбила као жртву на коју ће излити своју преобилну узрујаност; и како га је, ухвативши га за јаку, вукла стално горе-доле, као да је био узео сувише велику дозу лауданума, па га дрмусала, мрсила му косу, ниподаштавала његово рубље, запушавала му уши као да их брка са својима, и на све могуће начине га чупала и злостављала. Ово је донекле потврдила и његова тетка, која га је видела у пола један, убрзо после његовог ослобођења, и која се сложила да је тада био црвен колико и ја.

Благи господин Чилип није подносио злобу у таквом тренутку, ако ју је уопште икад подносио. Чим се ослободио посла, он уђе поребарке у салон, па рече мојој тетци на најскромнији начин:

– Дакле, госпођо, срећан сам што сад могу да вам честитам.

– На чему? – рече оштро моја тетка.

Господина Чилипа поново узнемири веома строго понашање моје тетке, те јој се зато лако поклони и насмеши, да би је одобровољио.

– За име божје, шта је с овим човеком! – узвикну моја тетка нестрпљиво.
– Па зар не уме да говори!

– Смирите се, драга госпођо – рече господин Чилип својим најблажим гласом. – Нелагодност више није потребна, госпођо. Смирите се.

Доцније се сматрало правим чудом што га моја тетка није продрмала и истресла из њега оно што је имао да каже. Она је, међутим, само затресла главом према њему, али тако да је он устукнуо.

– Јесте, госпођо – понови господин Чилип, чим је сакупио нешто мало храбрости – срећан сам што могу да вам честитам. Све се свршило, и то добро свршило.

За неких пет минута, колико је господин Чилип посветио овом говору, моја тетка га је гледала нетремице.

– Како је она? – упита моја тетка и прекрсти руке, при чему је на једној још увек била везана капа.

– Добро, госпођо, надам се да ће јој ускоро бити сасвим добро – одговори господин Чилип. – Сасвим онако како можемо очекивати да буде

млада мајка у овако жалосним породичним околностима. Нема никакве сметње да је одмах видите, госпођо. То на њу може добро деловати.

– Али она, како је она? – упита моја тетка оштро. Господин Чилип још мало јаче накриви главу на једну страну, па се загледа у моју тетку љупко као каква птичица.

– Девојчица – рече моја тетка. – Како је она?

– Госпођо – одговори господин Чилип. – Мислио сам да знате. Дечко је.

Моја тетка не рече ни речи, већ дограби капу за пантљике, као праћку, па нанишани њом на господина Чилипа, као да ће га распалити посред главе, а затим је накриво натаче себи на главу, и изађе, да се више никад не врати. Ишчезе као зловољна вила, или као једно од оних натприродних бића, која према народном веровању ја имам моћ да виђам; и више се никад не врати.

Никад. Ја сам лежао у корпи, моја мајка у кревету, а Бетси Тротвуд Коперфилд је заувек отишла у земљу снова и сенки, у онај огроман крај из кога тек што бејаш допутовао; док је светлост са прозора наше собе обасјавала напољу земаљски циљ свих таквих путника, и хумку над прахом и пепелом онога без кога не бих постао.

ГЛАВА II

Зайажам

Први ликови који се преда мном оцртавају – кад се осврнем и погледам у неисписану страницу мога раног детињства – јесу: моја мајка, са својом лепом косом и младалачким стасом, и Пеготи, без икаквог стаса и облика уопште, а са очима тако тамним да је изгледало као да замрачују сву околину на њеном лицу, и са образима и мишицама тако тврдим и црвеним да сам се чудио што птице не кљуцају њих уместо јабуке.

Чини ми се да се сећам њих двеју како стоје на извесном растојању једна од друге, умањене у мојим очима услед погнутог става и клечања на поду, док ја, на несигурним ногама, идем час једној, час другој. Имам некакав траг у души који не могу да разликујем од стварног сећања, о додиру Пеготиног кажипрста, онаквог какав ми је пружала да се за њега ухватим, огрубелог од игле, тако да је изгледао као мало ренде за стругање мускатних орашчића.

То може бити само моје уображење, иако држим да памћење великог броја људи допире много даље у те прве године но што многи од нас могу

и да замисле; као што верујем да је способност запажања код великог броја врло младе деце толико оштра и тачна да је то право чудо. У ствари, мислим да се за већину зрелих људи, чувених по свом сећању, у том погледу може са много више тачности рећи да нису изгубили ту особину, него да су је стекли, утолико пре што према мојој опасци такви људи задрже и извесну свежину, благод и способност радовања, што им је такође наследство очувано из детињства.

Могао бих осећати извесну бојазан, да можда „врдам“ кад се задржавам на овоме, али ме то у исти мах наводи на примедбу да те закључке заснивам делом и на своме сопственом искуству о себи самом; јер ако би по било чему од онога што сам изнео у овој приповести изгледало да сам био дете обдарено оштрим запажањем, или да као човек имам јако памћење у погледу свог детињства, ја несумњиво полажем право на обе те одлике.

Као што малочас рекох, док гледам уназад на неисписане странице свога детињства, моја мајка и Пеготи чине ми се као први предмети којих се сећам да стоје сами за себе, издвојени од збрке ствари. Чег се још сећам? Чекајте да видим.

Из облака излази наша кућа – у моме најранијем сећању, она ми не изгледа нова, већ сасвим добро позната. У приземљу је Пеготина кухиња, са излазом на задње двориште, где је голубарник на стубу у средини, али без иједног голуба; велика штенара у једном куту, али без пса; и много живине, у мојим очима страшно високе, која претећи хода тамо-амо зверског изгледа. Ту је и један петао који скаче на стуб да кукуриче, обраћајући нарочиту пажњу на мене док га гледам кроз кухињски прозор, што ме нагони да уздрхтим колико је страشان. О гускама изван споредних вратница, које се опружених вратова гегају за мном кад онуда наиђем, сањам ноћу, као што би неки човек, окружен дивљим зверима, сањао о лавовима.

Ту је и дуг ходник – каква огромна перспектива за мене! – што води од Пеготине кујне до главних врата. Из њега се улази у мрачну оставу – место поред кога сам ноћу принуђен да протрчим, јер ко зна шта се све крије међу тим кацама, ћуповима и сандучићима за чај, кад у тој просторији нема никога са шкиљавом светиљком да кроз отворена врата пропусти плеснив ваздух у којем има мириса сапуна, туршије, саламуре, бибера, свећа и кафе, свега у исти мах. Ту су затим и два салона: салон у којем седимо с вечери моја мајка, ја и Пеготи – јер је Пеготи потпуно наша дружбеница пошто сврши сав посао и кад смо сами; и свечанији салон, у којем недељом седимо господствено, али не тако удобно. За мене има нечег тужног у изгледу те просторије, јер ми је Пеготи причала – не знам кад, али рекао бих пре бог зна колико векова – нешто о сахрани мога оца, и о томе

како су сви посетиоци били у црном оделу. Једне вечери, у недељу, моја мајка чита мени и Пеготи како је Лазар устао из мртвих. Мене обузима толики страх да ме њих две морају после тога дићи из кревета, и да ми кроз прозор од моје спаваће собе покажу тихо гробље, где мртви мирно почивају у сјају достојанственог месеца.

Нигде нисам видео ништа тако зелено као трава на томе гробљу, или тако хладовито као дрвеће на њему, или мирно као његови споменици. Рано изјутра клекнем на свом креветићу у једној прегради у соби моје мајке, да погледам тамо, те спазим како онуда пасу овце и како румена светлост обасјава сунчани сат, па мислим у себи: „Да ми је да знам да ли је сунчанику мило што опет може да казује колико је сати.“

Ево нашег стола у цркви. Ала је висок наслон тога стола! А до њега прозор кроз који се види наша кућа, коју Пеготи почешће погледа у току преподневне службе, јер воли да буде што сигурнија да тамо нико не пљачка или да није лизнуо пламен. Али иако Пеготин поглед лута, јако је љута кад се тако шта деси и са мојим погледом; она ми, док стојим на седишту, мрштењем показује да треба да гледам у свештеника. Али како да стално гледам у њега – та познајем га ја и без оног белог што је навучао на себе, те се бојим да би се могао чудити што тако пиљим у њега, да би могао чак и службу прекинути да ме упита – а шта бих онда? Страшно је то кад неко зева, али нешто морам. Гледам у мајку, али она се прави да ме не види. Гледам у једног дечка у црквеној лађи са стране, а он ми плази језик. Погледам како сунце кроз трем улази у цркву, и спазим једну залуталу овцу – не мислим на неког грешника, него на праву овцу – како се скоро одлучила да уђе у цркву. Осећам да могу, ако дуже гледам у њу, доћи у искушење да рекнем нешто наглас, па шта би онда било од мене? Гледам навише у спомен-плоче ка зиду, и трудим се да мислим на покојног Боџерса, парохијана ове парохије, и шта је све морала осећати госпођа Боџерс кад јој је болест дуга покосила врлог друга упркос лекарима. Домишљам се: да ли су звали и господина Чилипа, па ни он није могао ништа; а ако јесу, воли ли да га сваке недеље подсећају на то. Преносим поглед са господина Чилипа и са његове недељне вратне мараме на предикаоницу и помишљам како би то било дивно место за играње, силна тврђава, и како би неки дечко јурнуо на њу уз степенице, а ја му одозго бацио на главу онај кадифени јастук са кићанкама. Најзад ми се очи полако склопе, и из стања у коме ми се чини да чујем како свештеник по врућини пева неку сањиву песму, западам у стање у којем не чујем ништа, док с треском не паднем са свога места, и док ме Пеготи не изнесе више мртва него жива.

А сад видим спољни изглед наше куће са малим окнима на прозорима спаваће собе, отвореним да слободно улази слаткомирисни ваздух, и видим тршава стара врања гнезда, која се њишу на брестовим гранама у дну предње баште. Сад сам у задњој башти, иза дворишта, са празним голу-барником и штенаром – у правом ловишту лептирова, добро се сећам – с високом оградом, вратницама и катанцем; где воће у гроздовима виси са дрвећа, зрелије и сочније него икоје касније у моме животу, или ма у којој башти, и где га моја мајка бере у котарицу док ја стојим поред ње, и крадем с времена на време покоје зрно огрозда, трудећи се да изгледам потпуно хладан. Дуже се јак ветар, и лета нестаје у трен ока. Ми се забављамо у зимском сутону, и играмо по салону. Кад се моја мајка задува, па седне у наслоњачу да се одмори, ја је посматрам како око прста увија своје светле коврцице, и како се усправља у струку, и нико боље од мене не зна да она воли што добро изгледа, и да се поноси што је тако лепа.

То су неки од мојих најранијих утисака. То, и извесно осећање да смо се обоје помало прибојавали наше Пеготи, и да смо се у већини случајева подвргавали њеном руковођењу, спада међу моја прва закључивања – ако се то тако може назвати – која сам изводио из онога што сам видео.

Пеготи и ја смо седели једне вечери сами крај ватре у салону. Ја сам јој био прочитао нешто о крокодилима. Мора бити да сам читао врло разговетно, или је ту добру душу све то јако занимало, тек, сећам се да је, када сам свршио са читањем, имала некакав магловити утисак да су крокодили нека врста поврћа. Био сам уморан од читања и врло сањив, али сам као неку особиту част имао допуштење да останем на ногама док ми се мајка не врати из суседства, где је отишла да проведе вече, па бих, разуме се, пре пристао да умрем на свом месту него што бих отишао да легнем. Био сам доспео до оног степена сањивости када ми се чинило да се Пеготи надима, и расте, и постаје огромна. Држао сам очи отворене, подупирући их са два кажипрста, и гледао постојано у њу како седи и ради; у мало парче воштанице за воштење конца – како је само старо изгледало, збрчкано у свим правцима! – у малу кућицу са сламним кровом у којој је становао Пеготин аршин; у њену кутију за рад с поклопцем на извлачење, на коме је била слика Саборне цркве Св. Павла, са ружичастим кубетом; и у месингани напрстак на њеном прсту, па и у њу саму, њу која ми се чинила тако дивна. Осећао сам се толико сањив да сам знао: свршено је са мном ако и за тренутак изгубим све то из вида.

– Пеготи – рекох изненада – јесте ли се ви кад удавали?

– Боже, господине Дејвиде – одговори Пеготи – какво вам удавање сад пада на памет?